

Sochacki, Zdzisław

Przyczynek do zagadnień osadniczych stanowiska "Kamieniołom" w Witowie, pow. Kazimierza Wielka

Światowit 29, 119-140

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZDZISŁAW SOCHACKI

PRZYCZYNEK DO ZAGADNIEŃ OSADNICZYCH STANOWISKA „KAMIENIOŁOM” W WITOWIE, POW. KAZIMIERZA WIELKA

W czerwcu 1958 r. z ramienia Katedry Archeologii Polski Uniwersytetu Warszawskiego przeprowadzony został zwiad terenowy w obrębie Witowa, pow. Kazimierza Wielka. Na wzgórzu ok. 240 m. n.p.m. w odkrywkach przylegających do „Kamieniołomu”¹ stwierdzono liczne, rozerwane ślady warstwy kulturowej (tabl. I ryc. 1—2). Wielkie partie stanowiska uległy już całkowitemu zniszczeniu, lecz w jego części centralnej, po obu stronach głębokiego wykopu kolejki przemysłowej, zachowały się profile rozległych warstw kulturowych oraz innych obiektów archeologicznych (tabl. II ryc. 1—2). W wyniku pobieżnej eksploracji ratowniczej dostępnych miejsc uzyskano materiał zabytkowy (tabl. III—V).

Stratygrafia zachowanej w 1958 r. części stanowiska przedstawiała się następująco. Profil A—B (tabl. II, ryc. 1). Na calcu zalegały warstwy kulturowe I/58 i II/58. Warstwa I/58 — intensywnie czarnoziemista, zwarta i twarda o rozerwanym zasięgu i niewielkiej miąższości, wykazała nieliczny materiał zabytkowy. Rozmiary warstwy: zachowana długość — 6,5 m, miąższość — 0,3 m. Nadległa warstwa II/58 wyraźnie różni się cechami strukturalnymi i składem wypełniska. Zawiera znacznie mniej próchnicy, jest szaro- i ciemno ziemista, mało zwarta, miejscami ma domieszkę lessu i piasku. Znalezione w niej bryłki polepy, ułamki węgla oraz dość liczny i zróżnicowany materiał zabytkowy. W dnie warstwy wystąpiła jama kolistą o płaskim dnie, którą oznaczono symbolem 1/58. Jama ta ma wypełnisko identyczne z właściwym warstwie I/58, jedynie w części dennej — bardziej ciemne, prawie czarne i twarde. Wyróżnia się posiadaniem paleniska zbudowanego z dużych, litych brył polepy. Przy palenisku liczne ślady

¹ Autor używa nazwy „Kamieniołom” przyjętej przez pracujące na terenie stanowiska Krakowskie Przedsiębiorstwo Robót Drogowych i stosowanej przez miejscową ludność. Właściwie jest to żwirownia dostarczająca surowca do budowy dróg.

popiołu i węgiel drzewny. Z różnych miejsc dostępnej części jamy uzyskano materiał zabytkowy. Rozmiary warstwy: zachowana długość 21 m, miąższość 0,2—1,2 m. Rozmiary jamy: przekrój po linii cięciwy 1,8 m, głębokość 0,8 m.

Uwaga: w jednym miejscu omówiona warstwa jest przecięta przez jamę (2/58), związaną stratygraficznie z warstwą III/53. Warstwa III/53 — piaszczysta, zmieszana z gliną i lessem, jest typową warstwą naturalną. Zawiera jednak smugi o cechach rozmytej warstwy kulturowej oraz soczewki próchnicy, zalegające poziomo, bądź lekko zapadające zgodnie z upadem warstwy. W dostępnej części warstwa ta była zupełnie jałowa. W tej sytuacji zwraca uwagę fakt wystąpienia w jej dnie dwu jam, z których jedną (2¹/5²), jak powiedziano, przecinała warstwę II, zaś druga (3/58) jest głęboko wkopana w calec. Obie mają kształt identyczny z jamą 1/58, zdają się też mieścić w obrębie tej samej co ona pierwotnej powierzchni topograficznej. Jednak ich związek stratygraficzny z warstwą III/58 nie ulega wątpliwości. Są całkowicie wypełnione treścią tej warstwy — piaskiem oraz żwirem i to prawie bez domieszek; tylko przy dnach wykazują znacznieszą zawartość próchnicy. Jamy powyższe nie zawierały materiału zabytkowego, jedynie na dnie pierwszej z nich znajdowały się liczne (luźne?) grudki polepy (bez śladów dalszego palenia). Rozmiary warstwy: zachowana długość 22 m, miąższość 0,8—2 m. Rozmiary jam: jama 2/58 — średnica 1,8 m, głębokość 1,4 m; jama 3/58 — średnica 1 m, głębokość 0,8 m. Na tej warstwie zalega ostatnia ze stwierdzonych — warstwa IV/53, odznaczająca się wielką zawartością próchnicy, intensywnie czarna i plastyczna. Na jej dnie wystąpiły w znacznym rozrzucie luźne bryły polepy, przemieszane ze śladami polepy rozlasowanej (być może stanowiące resztki rozmytego, dużego paleniska). W badanej części znaleziono fragment naczynia. Rozmiary warstwy: zachowana długość 13,5 m, miąższość 0,6—0,9 m. Rozrzut brył polepy 2,8 m.

Cechą wspólną układu stratygraficznego, widocznego w omówionym profilu jest prawie poziome zaleganie warstw (warstwy I¹/53, II/5²), bądź nieznaczny ich upad w kierunku SE (warstwy III/58, IV/58). Wynika to z topografii zasiedlonego wzgórza — profil ten znajduje się bowiem na jednym ze stopni jego zbocza NE.

Nieco inna jest sytuacja w profilu C—D (tabl. II ryc. 2). Brak tu śladów warstwy I/58, warstwa II/58 również w tym profilu wykazuje liczne, rozrzucone grudki polepy, ułamki węgla drzewnego i materiał zabytkowy. W dnie jej występują trzy jamy, z których dwie (4/58, 5/58), mają kształt stożkowy z płaskim dnem, a jedna (6/58) — nieregularny. Pierwsze dwie jamy zawierały materiał zabytkowy, druga z nich ponadto liczne bryły polepy (ślad paleniska?); trzecia była bez

zawartości konstrukcyjnej i kulturowej. W pobliżu jamy 6/58 stwierdzono na dnie warstwy bardzo zwarty układ polepy i kamieni, tworzący palenisko (7/58) znacznej wielkości. Przy palenisku występowały ułamki ceramiki. Rozmiary warstwy: zachowana długość 21,5 m, miąższość 0,2—1,4 m. Rozmiary jam: jama 4/58 — przekrój po linii cięciwy 2,2 m, głębokość zachowana 1,2 m, rekonstruowana 2 m; jama 5/58 — zachowany przekrój 2,4 m, głębokość 0,8 m; jama 6/58 — zachowany przekrój 1,8 m, głębokość 0,2—0,6 m. Rozmiary paleniska (7/58): średnica (?) ok. 1,4 m, miąższość 0,1 m. Warstwa III/53 w profilu C—D odznacza się większą ilością soczewek próchnicy oraz zerwanej warstwy kulturowej, bardzo silnie zapadających w kierunku NW. Rozmiary: zachowana długość 28 m, miąższość do 3,4 m. Warstwa IV/58 ma tu nieznaczną miąższość i nie wykazuje zawartości kulturowej. Rozmiary: zachowana długość 10 m, miąższość do 0,3 m.

Z kolei cechą wspólną omówionego zespołu stratygraficznego jest silny upad w kierunku NW, widoczny zwłaszcza w obu warstwach dolnych. Upadowi temu wyraźnie odpowiada sposób zalegania wspomnianych soczewek i śladów warstwy kulturowej w obrębie warstwy III/58. Jedynie warstwa IV/58 zdaje się zalegać poziomo, co trudno jednak stwierdzić odnośnie całego profilu C—D, wobec zachowania się jej tylko w znikomej części.

MATERIAŁ ZABYTKOWY

Warstwa I/58. 1) Mały fragment brzegu naczynia szerokowylewowego z zachowanym odcinkiem podkrawędniego rzędu słupków stempekowych. Gлина tłusta, grudowata, „mączasta”, powierzchnie brązowo szare, plamiste (tabl. III ryc. 1). 2) Uszkodzone ucho dużego naczynia. Gлина tłusta, grudowata, „mączasta”, powierzchnie bardzo łatwo ścierliwe, jasnobrązowe, przełom czarny. Domieszka nieokreślona (tabl. III ryc. 2). 3) Cztery ułamki brzuśca różnych naczyń o cechach technologicznych podobnych do cech naczyń wyżej wymienionych. 4) Fragment kubka o prostej szyi, baniastym brzuścu, zdobiony pionowymi żłobkami. Ślad dolnej nasady ucha taśmowego. Gлина tłusta, grudowata; powierzchnie brązowoczarne, zewnętrzna lekko lśniąca. Wypał nierównomierny (tabl. III ryc. 3). Ułamek innego kubka ze żłobkami. 5) Fragment dna czerpaka stożkowatego niezdobiony. Cechy technologiczne j. w. (tabl. III ryc. 4). 6) Uszkodzony wypustek ponadkrawędny (ucha naczynia średniej lub dużej wielkości); silnie spłaszczony naciskiem od góry. Cechy technologiczne j. w. (tabl. III ryc. 5). 7) Dwa małe fragmenty górnej części naczyń workowatych lub doniczkowatych (?), zdobionych podkrawędnią listwą karbowaną pal-

cami. Gлина tłusta, grudowata: powierzchnie brązowe. Wypał nierównomierny. 8) Cztery fragmenty brzuśca analogicznych naczyń, obmazywane miotełką. 9) Mały ułamek dużego, grubościennego naczynia (zasobowego?). Gлина tłusta, grudowata, z domieszką tłuczonych skorup, powierzchnie brązowoszare, plamiste; zewnętrzna pionowo wygładzana, lśniąca. Wypał nierównomierny. Grubość ok. 1,4 cm. 10) Sześć ułamków naczyń nieokreślonych.

W a r s t w a II/58 (profile A—B, C—D). 1) Dwa fragmenty szyi i brzuśca wybitnie cienkościenniej czarki, szyja stożkowa z krawędzią wygiętą na zewnątrz; brzusiec prawie dwustożkowy o wyraźnym załomie. Górna część brzuśca skośnie żłobkowana. Powierzchnie czernione, gładkie, silnie lśniące; przełom jasnoszary. Wysoki poziom wykonania. Wypał bardzo dobry. Średnica wylewu około 13 cm, wysokość szyjki 3 cm, średnica załomu ok. 19,5 cm (tabl. III ryc. 6). 2) Fragment podobnie ukształtowanego wylewu innej (większej?) czarki cienkościenniej. Powierzchnie jasnobrązowe; przełom szary. Wypał bardzo dobry (tabl. III ryc. 7). 3) Fragment wylewu niedużego naczynia o esowatym profilu (?). Powierzchnie brązowoczarnawe, lśniące, przełom czarnawy. Domieszka drobnoziarnistego piasku oraz miki. Wypał bardzo dobry (tabl. III ryc. 8). 4) Fragment prawie cylindrycznej szyjki dzbana ze śladem odtraconego ucha. Krawędź silnie wygięta na zewnątrz. Obie powierzchnie gładzone, wewnętrzna lekko lśniąca; jasnobrązowe, przełom ciemny. Domieszka drobnoziarnistego piasku. Warstwowy układ tworzywa. Średnica wylewu około 12 cm, wysokość szyjki 6 cm (tabl. III ryc. 9). 5) Fragment górnej części małego naczynka stożkowatego z odtraconym uchem taśmowym. Powierzchnie szaroczarniawe o nikłym połysku; przełom czarny. Domieszka piasku drobnoziarnistego oraz miki. Średnica wylewu ok. 12 cm (tabl. III ryc. 10). 6) Fragment górnej części cienkościennego naczynia jajowatego. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrązowa i czarnawa, nieznacznie chropowata; wewnętrzna czarnawa, gładzona, lekko lśniąca. Domieszka — jak poprzednio. Wypał dobry lecz nierównomierny (tabl. III ryc. 11). 7) Bardzo mały ułamek brzegu (?) z zaokrągloną krawędzią. 8) Fragment (górnej części?) brzuśca nieokreślonego naczynia. Zdobiony grupami zachodzących na siebie żłobków. Powierzchnie gładzone bez połysku; zewnętrzna brązowoczarnawa; wewnętrzna jasnobrązowa. Domieszka drobnoziarnistego piasku oraz miki. Warstwowy układ tworzywa. Wypał nierównomierny (tabl. III ryc. 13). 9) Fragment ucha taśmowego, szerokość 2,0—2,4 cm. 10) Fragment największej wydętości naczynia (amfory lub wazy?) zdobionego guzkiem wypychanym od środka, otoczonym łukowatymi żłobkami. Powierzchnie brązowoczarnawe, plamiste, gładzone, bez połysku. Domieszka drobno-

i gruboziarnistego piasku. Wypał nierównomierny (tabl. III ryc. 15). 11) Dwa fragmenty ostrego załomu naczynia o dwustożkowym, nieco wydętym brzuścu. Na załomie niski guzek, wydłużony poziomo. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrązowa, gładzona, lśniąca; wewnętrzna zniszczona, przełom czarny. Domieszka łusek miki oraz drobnoziarnistego piasku. Średnica załomu ok. 20 cm (tabl. III ryc. 12). 12) Ułamek ostrego załomu brzuśca naczynia dwustożkowego (?). Załom karbowany paznokciem i zdobiony żłobkami. Powierzchnie gładzone; zewnętrzna brunatno-czarna; wewnętrzna czarna, gładka z połyskiem. Duża domieszka drobnoziarnistego piasku (tabl. III ryc. 14). 13) Dwa fragmenty ostrego, karbowanego załomu różnych naczyń (dwustożkowych?). Powierzchnie brązowe, bez połysku, plamiste. Duża domieszka gruboziarnistego piasku oraz miki. Wypał dobry, nierównomierny. 14) Kilkanaście ułamków różnych, nierozpoznanych naczyń z domieszką piasku i łusek miki. 15) Fragment talerza z lekko spłaszczoną krawędzią; po jednej stronie wygładzony, lśniący, na drugiej chropowaty. Średnica ok. 25 cm (tabl. III ryc. 16).

Jama I/58. 1) Fragment górnej części misy z silnie wychylonym wylewem i wyraźnym załomem. Powierzchnie jasnobrązowe i czarne, plamiste, gładkie; wewnętrzna lekko lśniąca. Domieszka drobnoziarnistego piasku. Wypał dość dobry, lecz nierównomierny. Średnica wylewu ok. 32 cm (tabl. IV ryc. 1). 2) Ułamek prostego (?) brzegu małego naczynia. Krawędź zaokrąglona. 3) Fragment górnej części brzuśca (naczynia tulipanowatego?). Zdobiony głębokimi, gęsto rozmieszczonymi żłobkami pionowymi i skośnymi. Powierzchnie czarnoszare; wewnętrzna gładzona. Duża domieszka drobnoziarnistego piasku i łusek miki (tabl. IV ryc. 2). 4) Fragment ostrego załomu brzuśca naczynia dwustożkowego zdobiony karbowaniami. Powierzchnie brązowoczarne, plamiste, gładkie, bez połysku. Domieszka drobnoziarnistego piasku (tabl. IV ryc. 4). 5) Fragment zaokrąglonego załomu brzuśca naczynia dwustożkowego. Dolna część brzuśca chropowata. Powierzchnie jasnobrązowe; przełom czarawy. Ślady zlepiania płatów gliny. Nieznaczna domieszka drobnoziarnistego piasku. Wypał dość dobry (tabl. IV ryc. 3). 6) Fragment załomu brzuśca nieokreślonego naczynia. Powierzchnia zewnętrzna czerwona; wewnętrzna i przełom żółtawe. Znaczna domieszka drobnoziarnistego piasku oraz łusek miki. Wypał dość dobry. 7) Fragment załomu brzuśca mniejszego, nieokreślonego naczynia. Powierzchnie i przełom szaroczarne. Wypał dość dobry. 8) Trzy fragmenty brzuśca różnych naczyń. Powierzchnie gładkie, bez połysku, brązowo- i czarnoszare. Niewielka domieszka piasku oraz ślady miki. Wypał bardzo nierównomierny. 9) Ułamek dna naczynia grubościennego. Powierzchnie jasnobrązowe.

Glina niestarannie wyrobiona. Domieszka gruboziarnista, nieokreślona. Grubość ok. 1,3 cm.

Jama 4/58. 1) Sklejona z kilkunastu fragmentów część górna dwu-uczej (?) popielnicy o stożkowej szyi i wysokim, zaokrąglonym załomie brzuśca. Krawędź brzegu płaska. Zachowane jedno niskie ucho taśmowe u nasady szyi. Powierzchnie brązowoczarnawe, gładzone; obydwie lśniące. Domieszka drobnoziarnistego piasku oraz miki. Wypał bardzo dobry (tabl. IV ryc. 5). Poza tym pięć małych ułamków różnych naczyń (w tym jeden załomu brzuśca małego naczynia wazowatego?). Powierzchnie lśniące, brązowe i czarnawe. Domieszka drobnoziarnista, nieokreślona.

Jama 5/58. 1) Fragment wylewu dużego naczynia jajowatego z rzędem otworków pod krawędzią. Krawędź płaska, powierzchnia zewnętrzna grubo chropowata szaroczarnawa; wewnętrzna i krawędź gładkie, lśniące, przełom czarny. Domieszka tłucznia kamiennego (?) oraz miki. Warstwowy układ tworzywa powodujący łuszczenie się ścianki (tabl. IV ryc. 6). 2) Fragment bardzo dużego naczynia baniastego z listwą dookólną u nasady szyjki, karbowaną dołkami palcowymi. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrązowa, delikatnie chropowata; wewnętrzna czarna, nierówna lecz gładzona aż do połysku, splekana. Domieszka gruboziarnista. Warstwowy układ tworzywa. Wypał dobry. Średnica u nasady szyi około 35 cm (tabl. IV ryc. 7). 3) Dwa fragmenty górnej części różnych naczyń z karbowaną palcem listwą dookólną u nasady szyi. Szyja wygładzona aż do silnego połysku, brzusiec delikatnie chropowaty. Powierzchnie brązowe i czarnawe; przełom czarny. Domieszka gruboziarnista. Warstwowy układ tworzywa. Wypał dobry. 4) Fragment górnej części brzuśca małej czarki. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrązowa, wewnętrzna czarna; obie z silnym połyskiem. Niewyraźna domieszka drobnoziarnista (tabl. IV ryc. 8). 5) Fragment górnej części innej czarki z wyraźnym, ostrym załomem brzuśca. U nasady szyi ślad dwu głębokich żłobków poziomych. Górna część brzuśca zdobiona skośnymi, płytkimi żłobkami. Powierzchnie czarne, błyszczące; przełom czarnoszary (tabl. IV ryc. 9).

Palenisko 7/58. 1) Fragment górnej części brzuśca naczynia wazowatego. Powierzchnia zewnętrzna brązowoszara, wewnętrzna czarna; obie lśniące. Domieszka piasku oraz łusek miki (tabl. IV ryc. 10). 2) Fragment talerza o płaskiej krawędzi, po jednej stronie wygładzony, lśniący, na drugiej chropowaty. Średnica ok. 24 cm (tabl. IV ryc. 11).

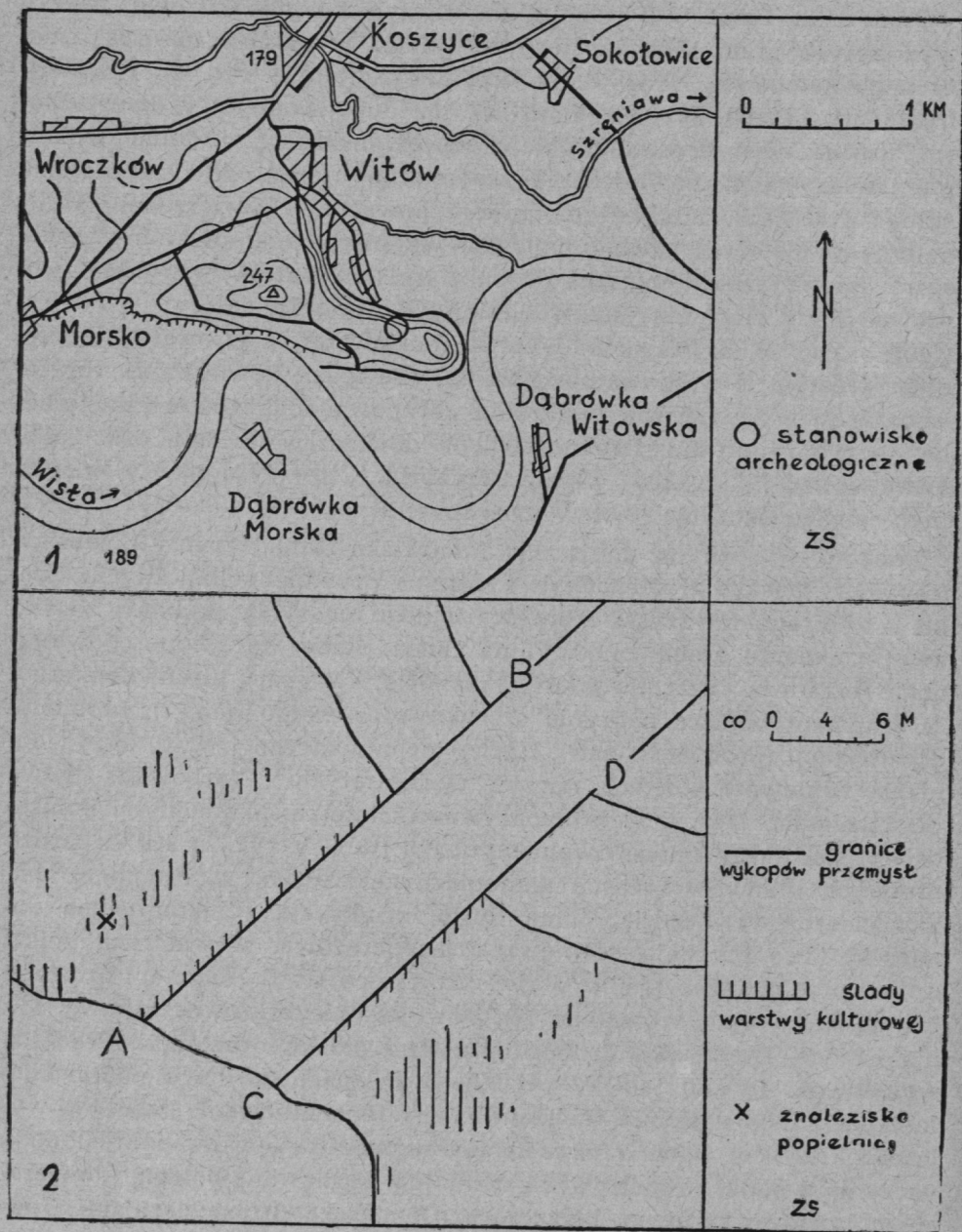
Warstwa IV/58. Część górna dużego naczynia faszowatego z ostrą kryzą na szyi. Glinka siwa bez sztucznej domieszki, powierzchnie jasnoszare, gładzone, lecz z wyraźnymi śladami obtaczania. Dźwięk

metaliczny. Wypał w atmosferze redukującej. Średnica wylewu 9,5 cm. grubość ścianek 0,6 cm (tabl. V ryc. 7).

Znaleziska luźne. Od robotników otrzymano resztki dwu naczyń wydobytych przez nich z „ciemnych plam” w okolicy miejsca oznaczonego symbolem X na planie stanowiska (tabl. I ryc. 2). 1) Cztery fragmenty brzegu, szyi i załomu brzuśca dużej popielnicy dwustożkowej. Górna część brzuśca zdobiona szerokimi bruzdami, dolna delikatnie obmazywana. Powierzchnie zewnętrzne czarne, powyżej załomu silnie błyszczące, poniżej załomu chropowate. Powierzchnia wewnętrzna brązowoczarna, miejscami wypolerowana; przełom czarnoszary. Niewyraźna domieszka drobnoziarnista. Warstwowy układ tworzywa. Ślady zlepiania płatów glinianych. Średnica załomu ok. 45 cm (tabl. V ryc. 6). 2) Fragment wylewu innego garnka jajowatego z brzegiem prostym o wałkowato zgrubiałej krawędzi. Powierzchnie brązowoczarne; zewnętrzna delikatnie chropowata, wewnętrzna gładka, lecz bez połysku. Drobnoziarnista domieszka tłuczniowa oraz miki. Warstwowy, „łuszczący” układ tworzywa. Cztery fragmenty brzuśca tego samego naczynia (tabl. V ryc. 8).

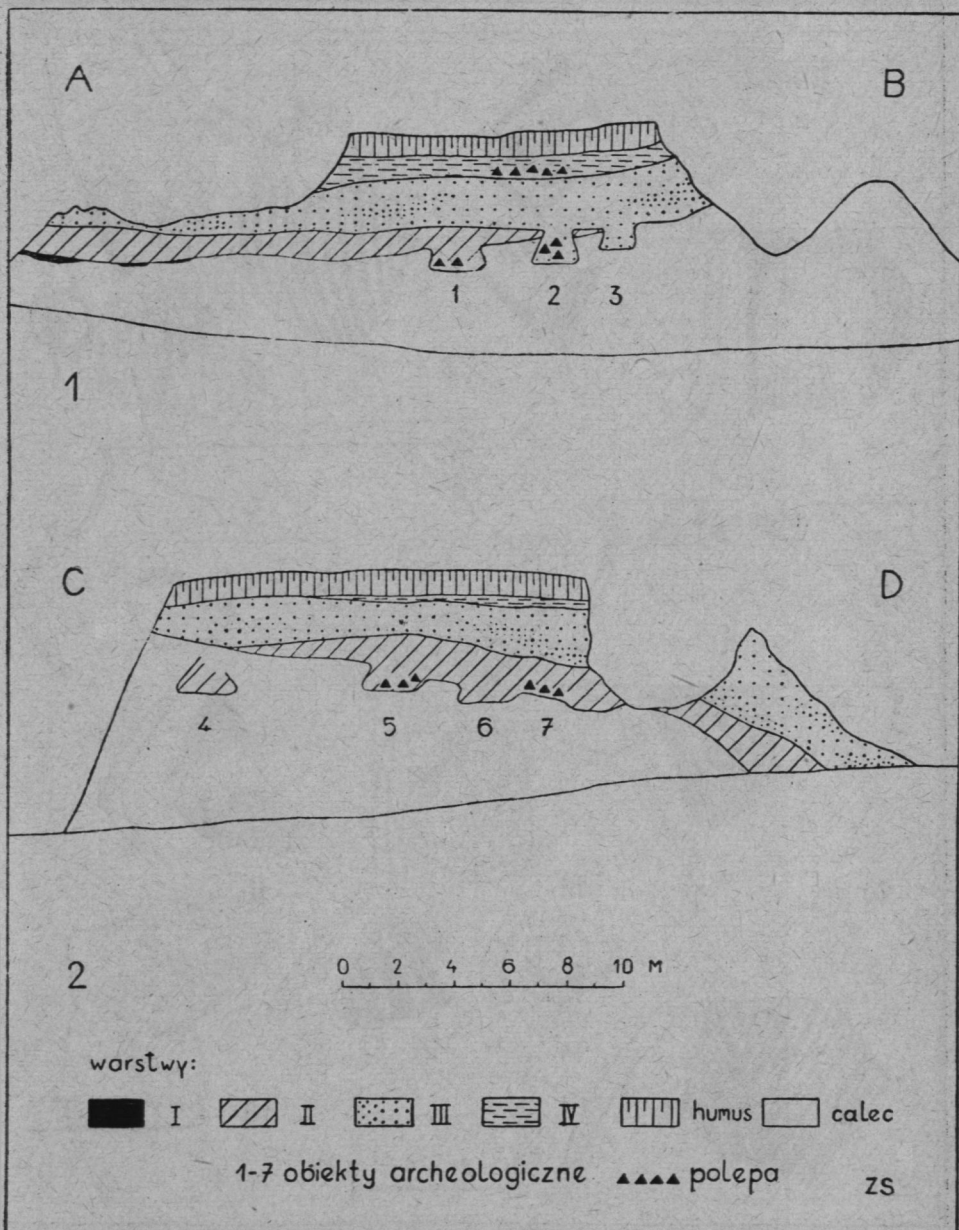
Ponadto w różnych miejscach stanowiska (tabl. I ryc. 2) zebrano fragmenty naczyń o cechach dwu różnych grup technologicznych. Grupa I: 1) Fragment szyjki i brzuśca małego naczynia (kubka?) ze śladem ornamentu żłobkowego. Gлина tłusta, słabo wyrobiona; powierzchnie brązowe, czarnawoszare, plamiste. Wypał nierównomierny. 2) Fragment brzuśca naczynia szerokowylewowego (misy?), zdobionego żłobkami (promienistymi?). Cechy technologiczne j. w. 3) Trzy fragmenty wylewów różnych naczyń workowatych z karbowaną listwą podkrawędną. Dwa z nich obmazywane miotełką. Na jednym, poniżej listwy, ślad odtrąconego owalnego guzka (tabl. V ryc. 1). Kilka bardzo drobnych ułamków brzuśca analogicznych naczyń. 4) Fragment dna z zaznaczoną krawędzią. Gлина tłusta, grudowata z nieokreśloną domieszką. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrązowa, wewnętrzna zniszczona; przełom szary (tabl. V ryc. 12). Grupa II: 1) Fragment prostego brzegu naczynia wazowatego (?). Powierzchnie brązowoczarne, silnie lśniące. Domieszka drobnoziarnistego piasku oraz miki. Średnica wylewu ok. 14 cm (tabl. V ryc. 2). 2) Fragment wylewu podobnego, lecz większego naczynia. Zbliżone cechy technologiczne. Średnica wylewu ok. 27 cm (tabl. V ryc. 3). 3) Fragment wylewu nieokreślonego naczynia z podkrawędną listwą dookólną, karbowaną palcem. Powierzchnie brązowoczarne, błyszczące. Domieszka drobnoziarnista. Średnica wylewu ok. 14 cm (tabl. V ryc. 4). 4) Fragment wylewu naczynia jajowatego o prostym brzegu. Powierzchnia zewnętrzna grubo obmazywana, brązowa; wewnętrzna nierówna, lecz gładka, przy krawędzi

TABLICA I

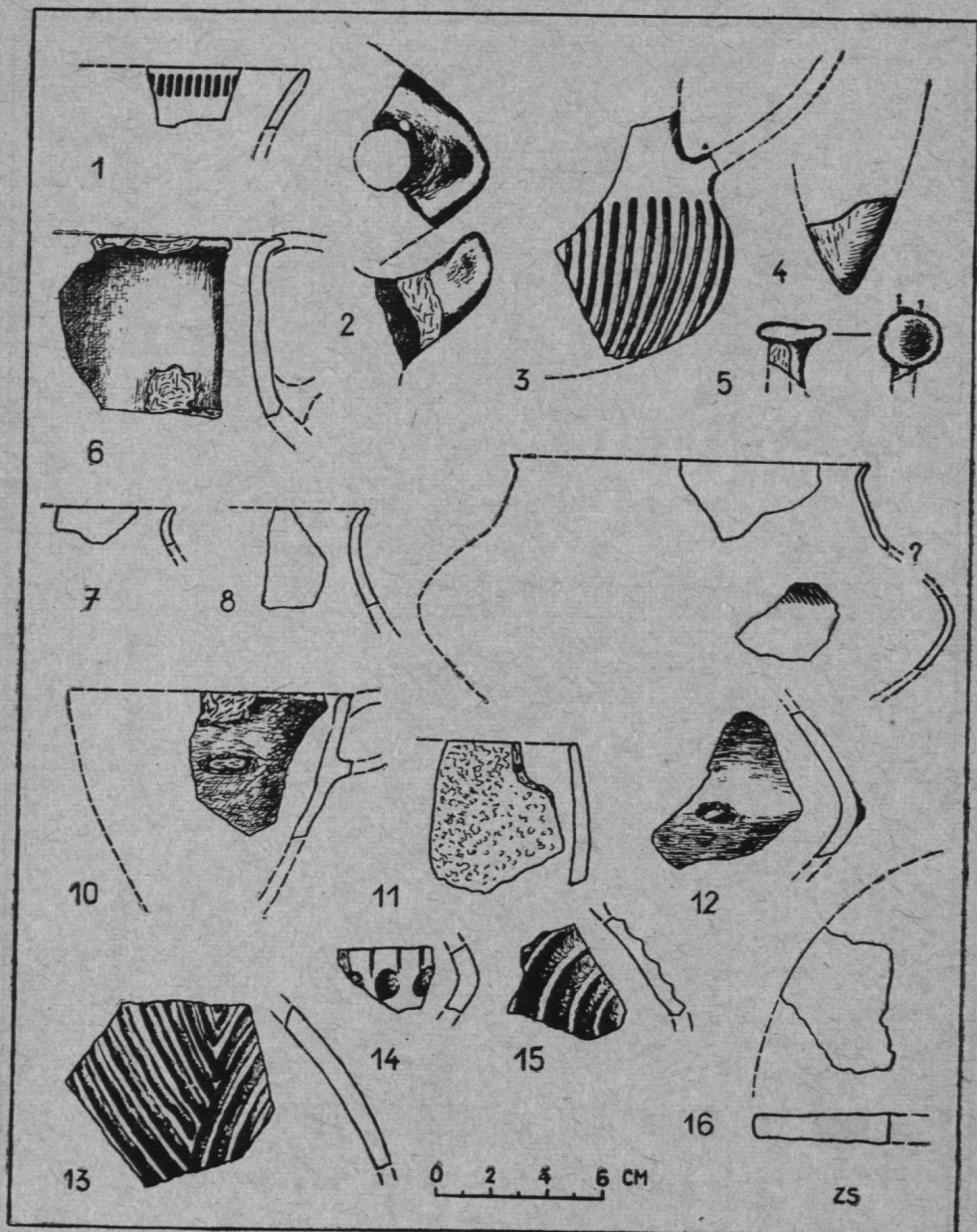
Witów „Kamieniołom”, pow. Kazimierza Wielkiego. 1. Położenie stanowiska. 2. Plan stanowiska.

TABLICA II

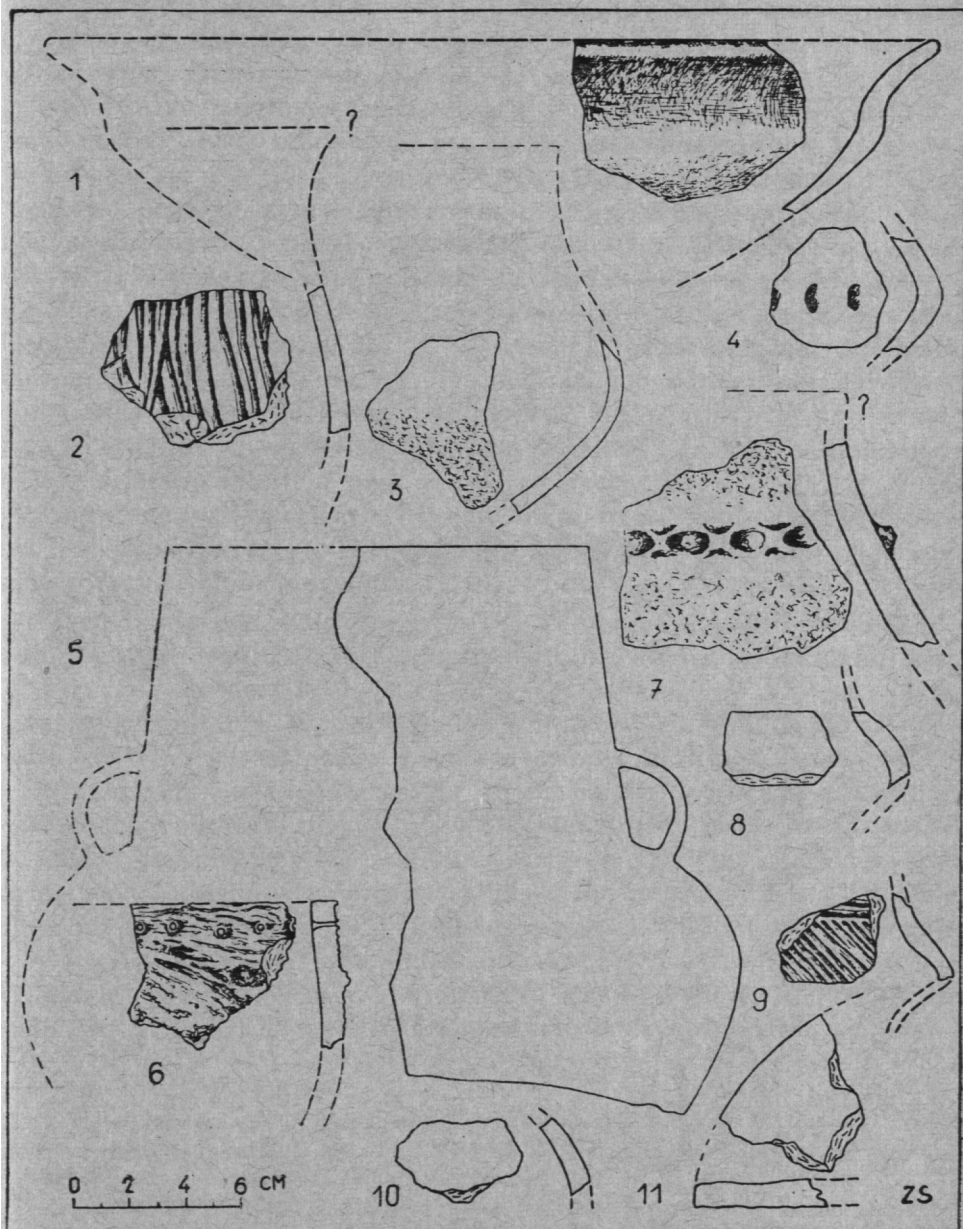
Witów „Kamieniołom”, pow. Kazimierza Wielka. 1. Profil A-B. 2. Profil C-D.

TABLICA III

Witów „Kamieniołom”, pow. Kazimierza Wielka.
1—5. Warstwa I/58. 6—16. Warstwa II/58.

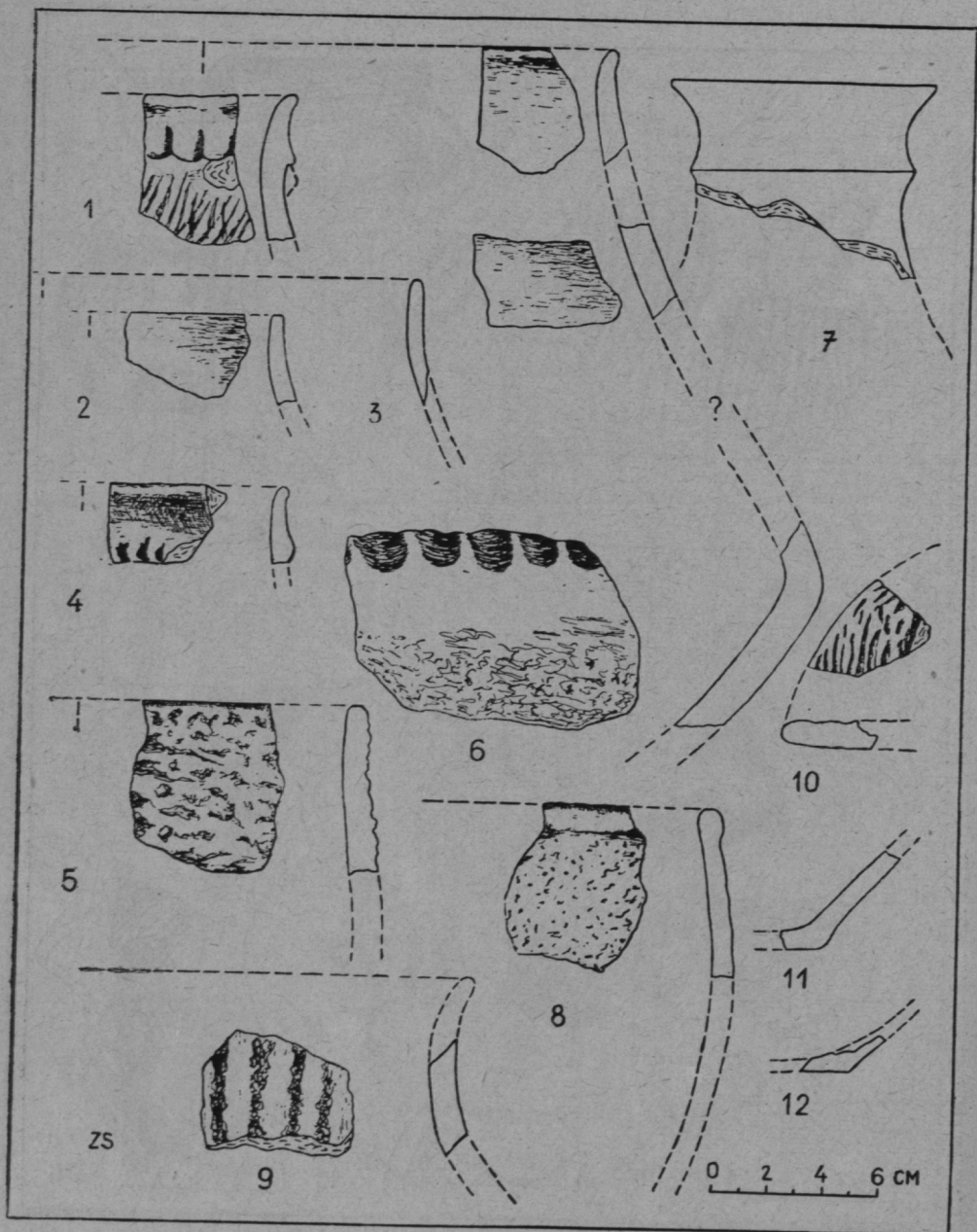
TABLICA IV

Witów „Kamieniołom”, pow. Kazimierza Wielka.

1—4 — Jama 1/58. 5 — Jama 4/58. 6—9 — Jama 5/58. 10—11 — Jama 7/58.

TABLICA V

Witów „Kamieniołom”, pow. Kazimierza Wielka.
7. Warstwa IV/58. 1—6, 8—12. Znajdźiska luźne.

odymiona. Gruboziarnista domieszka tłuczni z śladami miki. Warstwowy, łuszczący układ tworzywa. Średnica wylewu ok. 20 cm (tabl. V ryc. 5). 5) Fragment szyi naczynia jajowatego z rozchylonym brzegiem. Powierzchnia zewnętrzna szaroczarna, obmazywana piornowo; wewnętrzna czarna, gładka, ze słabym połyskiem. Domieszka grubo- i drobnoziarnista z dużą ilością miki (tabl. V ryc. 9). 6) Fragment górnej części brzuśca małej czarki, ściśle analogiczny do znalezionego w jamie V/58 (por. tabl. IV ryc. 8). 7) Dwa fragmenty brzuśca nieokreślonego naczynia. Powierzchnia zewnętrzna jasnoszara; wewnętrzna czarna, z nikłym połyskiem. Warstwowy, (łuszczący) układ tworzywa. Domieszka nieokreślona. 8) Ułamek brzuśca nieokreślonego naczynia o powierzchni zewnętrznej nierównej (chropowatej?); wewnętrznej gładkiej bez połysku. Wyknanie technologiczne na niskim poziomie. 9) Fragment przydenny nieokreślonego naczynia. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrązowa, gładka, z nieznacznym połyskiem; wewnętrzna czarnoszara. Warstwowy układ tworzywa; silne łuszczenie ścianki. Średnica dna ok. 10 cm (tabl. V ryc. 11). 10) Kilka ułamków różnych naczyń. 11) Fragment talerza z zaokrągloną krawędzią, po jednej stronie gładki z silnym połyskiem, na drugiej zdobiony niewyraźnymi żłobkami. Średnica ok. 18 cm (tabl. V ryc. 10).

Interpretacja materiału z warstwy I/53 nie nasuwa istotnych trudności. Cechy typologiczne i ornamentacyjne fragmentu brzegu (tabl. III ryc. 1) oraz kształt i tworzywo ucha (tabl. III ryc. 5) pozwalają bezspornie zaliczyć te zabytki do kultury pucharów lejkowatych. Pierwszy z nich pochodzi z kołnierza czaszy lejowatej, należącej do form przewodnich tej kultury. Ma też pospolicie spotykany na tychże naczyniach ornament stempelkowy². Również ucho reprezentuje jedna z odmian właściwych tej kulturze³. Oprócz kształtu, charakterystyczna „mączastość” tworzywa uzasadnia taki wniosek. Szereg analogii dla obu powyższych form znajdujemy na wielkich stanowiskach kultury pucharów lejkowatych w Ćmielowie, pow. Opatów⁴, Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wielka⁵. Jak się wydaje fragmenty te pochodzą z „serwisu” naczyń kuchennych, bądź gospodarczych. Uwa-

² K. Jażdżewski, *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej*, Poznań 1936, s. 233—237, 251, 260—261.

³ K. Jażdżewski, o. c., tabl. XXI ryc. 391, tabl. XXIV ryc. 446 i inne.

⁴ Z. Podkowińska, *Osada neolityczna na górze Gawroniec w Ćmielowie, pow. Opatów*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 17, 1956, z. 2—3, s. 122—124, tabl. XLII ryc. 2, tabl. LIV ryc. 4.

⁵ B. Burchard, A. Eker, *Osada kultury czasz lejkowatych w Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wielka*, „Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski. Prace Komisji Archeologicznej PAN w Krakowie”, nr 4, 1964, s. 240—283.

gę naszą zwraca fakt, że w omówionej warstwie, pomimo małej jej miąższości, wykazać można istnienie jeszcze jednej kultury neolitycznej. Kultura ceramiki promienistej bardzo wyraźnie reprezentowana jest tu przez dwa fragmenty kubków żłobkowanych, fragment czerpaka stożkowego i wypustek ponadkrawędny. Jeden z fragmentów kubków (tabl. III ryc. 2) najwyraźniej pochodzi od formy należącej do typu A, wydzielonego przez autora⁶. Analogie są pospolite na większości stanowisk kultury ceramiki promienistej tak w Polsce, jak i na innych terenach tej kultury⁷. Datować można je na fazy rozwojowe: pełną i późną. Dochodzący do dna ornament żłobkowy (który pokrywa całą powierzchnię brzuśca?) najwyraźniej wyłącza z rozważań fazę wczesną⁸. Szczególnie ważne, choć tak fragmentaryczne, są dwa pozostałe znaleziska, pozwalające na ściślejsze wnioski chronologiczne. Fragment czerpaka stożkowego (tabl. III ryc. 3) prawdopodobnie pochodzi z okazji typu A (A?) wydzielonego przez autora⁹. Formy te występują głównie na stanowiskach w obrębie Nowej Huty (Pleszów, Wyciąże) w rejonie Krakowa (Pleszów, Dłubnia-Zesławice) i okolicy (Igołomia, pow. Proszowice)¹⁰. Ich bliskie nawiązania do grupy Ózd kultury ceramiki promienistej na Węgrzech pozwalają łączyć je z późną fazą rozwojową tej kultury¹¹. Z kolei wypustki ściśle analogiczne do znalezionej w Witowie (tabl. III ryc. 4) występują na uchach różnych naczyń kultury ceramiki promienistej (głównie misy i dzbany, naczynia zasobowe¹²). Jak wynika z materiałów węgierskich oraz słowackich, ważnym wyznacznikiem chronologicznym jest występowanie i stopień spłaszczenia górnej powierzchni takiego wypustka. Pod tym względem fragment z Witowa ma bliską paralelę z materiałem w Słowacji¹³, na Węgrzech¹⁴ oraz w Polsce, należącym — tak jak poprzedni — do późnej fazy rozwojowej. Tym samym całość stwierdzonego w wyniku relacjonowanych odkryć materiału kultury ceramiki promienistej z Witowa zaliczyć możemy do tej fazy. Kubki i czerpaki

⁶ Z. Sochacki, o. c.

⁷ Z. Sochacki, o. c.

⁸ Z. Sochacki, o. c.

⁹ Z. Sochacki, o. c.

¹⁰ Głównie według materiałów Muzeum Archeologicznego w Krakowie i Nowej Hucie. Por. też Z. Sochacki, o. c.

¹¹ J. Banner, *Die péceler Kultur*, Budapest 1956, s. 46—50, tabl. XXVII.

¹² Z. Sochacki, *Studia...*, o. c.

¹³ V. Budinsky-Kricka, *Slovensko v mladi dobe kamenne*, „Slovensko v praveku”, t. 1, Bratislava 1947, s. 87.

¹⁴ J. Banner, *Die péceler...*, o. c., tabl. LXXV ryc. 14—16, 22—24.

stożkowe należą do ceramiki stołowej omawianej kultury. Co do fragmentu wypustka, to jego wymiary, pozwalające wnosić o rozmiarach ucha (pośrednio także naczynia) oraz grubość zachowanej części ścianki, przeczą ewentualnej przynależności do naczyń zasobowych, łącząc go z naczyniami stołowymi. Pozostałe fragmenty znalezione w warstwie I/58 nie posiadają wprawdzie kulturowo-rozpoznawczych cech typologicznych, mieszczą się jednak technologicznie (glina, opracowanie powierzchni) w skali właściwej dla wytwórczości ceramicznej młodszej epoki kamienia. Szereg podobieństw łączy je z kulturami: ceramiki promienistej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych, ceramiki sznurowej (?). W sytuacji kulturowej stwierdzonej w obrębie warstwy I/58 można je wiązać z kulturą pucharów lejkowatych (?), bądź ceramiki promienistej, gdzie mieściłyby się w grupie naczyń kuchennych.

Wszystkie fragmenty znalezione w warstwie II/58 pochodzą z naczyń kultury łużyckiej. Większość z nich reprezentuje późne okresy rozwojowe tej kultury. Jedynie ułamki karbowanych na załomie naczyń dwustożkowych oraz fragment wazy (lub amfory?) z guzkiem wypychanym od środka (tabl. III ryc. 15) datować trzeba, według ich cech technologicznych i ornamentacyjnych, na III—IV okres epoki brązu. Mają one zresztą liczne odpowiedniki w materiale z badań J. Marciniaka w innych miejscach stanowiska w Witowie¹⁵.

Niewątpliwie bardzo późno datować należy fragmenty małych czarek znalezione w tej warstwie (tabl. III ryc. 6—7). Pochodzą one z naczyń stanowiących — jako przystawki (miniatury popielnic) — pospolite wyposażenie grobów ludności kultury łużyckiej¹⁶. Z. Durczewski podzielił je na kilka typów, występujących na różnych terenach i związanych z poszczególnymi fazami rozwojowymi¹⁷. W przypadku rekonstruowanego okazu z Witowa nie mamy wprawdzie możliwości ustalenia tak ważnej cechy typologicznej, jak posiadanie lub brak ucha i jego umiejscowienie. Jednak szereg uchwytnych, niezależnych od rekonstrukcji cech kształtu, jak: stożkowa szyja, nieco wydęty, dwustożkowy brzusek, ornament, pozwalają zaliczyć go do typu umieszczanego przez wyżej wymienionego autora w ramach V okresu epoki

¹⁵ J. Marciniak, *Tymczasowe sprawozdanie z badań ratowniczych w Witowie, pow. Kazimierza Wielka w latach 1960—1961*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 15, 1963, ryc. 3 (3, 5), ryc. 5 (1, 2).

¹⁶ Z. Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce*, Kraków, 1939—1946, cz. 1, s. 77.

¹⁷ Z. Durczewski, o. c., s. 77—86.

brązu — wczesnego okresu epoki żelaza¹⁸. Bliskie analogie występują np. w Kietrzu pow. Głubczyce¹⁹. Spośród nich jako najbliższą traktować trzeba, pomimo różnic ornamentacyjnych, czarkę z grobu nr 23 na tym stanowisku, datowaną na wczesną fazę okresu halsztackiego²⁰. Jest ona właściwie identyczna ukształtowaniem wylewu, przysadzistością szyi i najprawdopodobniej proporcjami ogólnymi. Znacznie bardziej zaawansowane walory technologiczne zabytków w Witowie (wysoki poziom wykonania — cienkościenność, wypał) sugerować nawet mogą późniejsze (lecz w ramach okresu halsztackiego?) datowanie niż przytoczona analogia z Kietrza. Trudno to jednak rozstrzygnąć dysponując tak fragmentarycznym materiałem. Przynależność do okresu halsztackiego fragmentu drugiej czarki (tabl. III ryc. 7) również nie ulega wątpliwości. Fragment dzbaną (tabl. III ryc. 9) zdaje się mieć najwięcej powiązań typologicznych z grupą A J. Miśkiewicza, wydzieloną dla południowo-zachodnich terenów Polski, a datowaną na V okres epoki brązu — wczesny okres epoki żelaza²¹. Z. Durczewski w typologii materiałów małopolskich nie wydziela osobnej grupy dzbanów, traktując je łącznie z kubkami²². Dostrzegalne i domyślne (?) cechy typologiczne fragmentu z Witowa zdają się kojarzyć go z „kubkami” Z. Durczewskiego, zaliczanymi do okresu halsztat C (np. grób 83 w Lipiu, pow. Kępno)²³. Przynależność do okresu halsztackiego potwierdzają także cechy technologiczne tego fragmentu. Tego rodzaju cechy uzasadniają zaliczenie do wymienionego okresu również fragmentu naczynia esowatego (tabl. III ryc. 8). Tym samym wyczerpalibyśmy formy które, naszym zdaniem, należałoby wiązać z wczesnym okresem żelaza. Datowanie pozostałych mieści się w nieco szerszych ramach chronologicznych. Fragment czerpaka (bądź „kubka”?) łączy się z grupą czerpaków typu B Z. Durczewskiego²⁴ oraz „kubków” typu A te-

¹⁸ Z. Durczewski, o. c., s. 79.

¹⁹ M. Gedl, *Trzydzieści lat badań cmentarzyska kultury łużyckiej w Kietrzu, pow. Głubczyce (1930—1960)*. „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Archeologiczne”, z. 5, 1963, s. 33, tabl. I ryc. 1, 2 (?).

²⁰ M. Gedl, o. c., tabl. II ryc. 1.

²¹ J. Miśkiewicz, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Trzebiel, pow. Żary*, „Materiały Starożytne”, t. 8, 1962, s. 359—340, 365, tabl. VI ryc. 2, 4, 6.

²² Z. Durczewski, *Grupa...*, o. c., s. 63—70. Jak wynika z pracy M. Gedla (*Kultura łużycka na Górnym Śląsku*, „Prace Komisji Archeologicznej PAN w Krakowie”, nr 3, 1962, s. 46—47) istnieje trudność ścisłego typologicznego rozgraniczenia obydwu rodzajów tych naczyń.

²³ Z. Durczewski, *Grupa...*, o. c., cz. 1, s. 63—64, cz. 2, tabl. XCVIII ryc. 16.

²⁴ Z. Durczewski, o. c., cz. 2, tabl. XCLVIII ryc. 71—73.

goż autora, datowanych na V okres epoki brązu i wczesny okres epoki żelaza. Natomiast naczynia jajowate (tabl. III ryc. 11) występują w różnych okresach kultury łużyckiej²⁵. Słabe chropowacenie, cienkościenność i wypał pozwalają jednak umieścić fragment z Witowa w podobnych czerpakowi ramach chronologicznych. To samo odnosi się do pozostałych znalezisk ceramicznych z omówionej warstwy, z wyjątkiem — być może — naczyń dwustożkowego z guzkiem na załamie (tabl. III ryc. 12). W jego wypadku najprawdopodobniej mówić możemy o V okresie epoki brązu. Uzasadnia to bardzo bliska paralela zachowanych cech z właściwymi niektórym okazom popielnic grupy F z cmentarzyska w Prokocimiu (Kraków), tak datowanymi przez M. Gedla²⁶.

Wszystkie występujące w sągu warstwy II/58 obiekty (jamy, paleńsko) należą również do kultury łużyckiej. Najwcześniej datowana może być jama 1/5°. Fragment misy (tabl. IV, ryc. 1), profilem i domyślnym kształtem, blisko kojarzy się z jedną z form przewodnich tej kultury w Polsce środkowej, datowaną na III okres epoki brązu²⁷. Z powodu niewystarczającego stopnia opracowania wczesnej fazy rozwojowej kultury łużyckiej w Małopolsce, trudno tu przytoczyć ściśle analogie z tych terenów. Podkreślić trzeba jednak bardzo bliską paralelę wyżej wymienionego fragmentu z okazem z badań J. Marciniaka w Witowie, zaliczanym do III—IV okresu epoki brązu²⁸. Ważnym elementem datującym jest fragment ostrego załomu naczynia dwustożkowego zdobiony karbowaniem (tabl. IV ryc. 4). Jest to forma typowa dla wczesnych okresów rozwoju omawianej kultury. Odpowiedniki przytoczyć możemy m. in. z Zofipola pow. Proszowice²⁹, Krzanowic pow. Racibórz³⁰. Analogiczne fragmenty pochodzą z dalszych badań w Witowie³¹. Również fragment naczynia tulipanowego (tabl. IV ryc. 2) należy do form wczesnych (III—IV okres?), na co wskazuje gęste i głębokie żłobkowanie. W końcu cechy technologiczne wyżej wymienio-

²⁵ Z. Durczewski, o. c., cz. 2, tabl. XLIX ryc. 39—40, 43—44.

²⁶ Z. Durczewski, o. c., cz. 1, s. 40—41, 127—180; cz. 2, tabl. XXXI ryc. 5, 13, 18, 20.

²⁷ A. Wiklak, *Początki kultury łużyckiej w Polsce środkowej*, „Acta Archaeologica Lodziensia” nr 12, 1963, tabl. XXII — czwarty od dołu okaz misy.

²⁸ J. Marciniak, *Tymczasowe prawozdanie...*, o. c., ryc. 5/1—2.

²⁹ A. Zaki, *Uwagi o osadnictwie wczesnołużyckim na górnym Powiślu*, „Slavia Antiqua”, t. 2, 1949/50, z. 2, ryc. 5—6.

³⁰ B. Gediga, M. Gedl, *Wczesnołużyckie cmentarzysko o mieszanym obrzędku pogrzebowym w Krzanowicach, pow. Opole*, „Archæologia Śląska”, t. 2, s. 23—33.

³¹ J. Marciniak, *Tymczasowe sprawozdanie...*, o. c., ryc. 5/1—2.

nych oraz pozostałych fragmentów pozwalają chronologię jamy 1/58 zawrzeć w ramach III—IV okresu epoki brązu.

Natomiast wszelkie pozostałe jamy, w których znaleziono materiał zabytkowy, wiązać trzeba z okresami młodszymi. Fragment dużego naczynia z jamy 4/53 pochodzi z typowej popielnicy z (dwoma) uszkami. Większość popielnic uchatychnych datuje Z. Durczewski³² na V okres epoki brązu, tylko nieliczne na wczesny okres epoki żelaza. Okaz z Witowa odpowiada typowi G tegoż autora³³. Odznacza się on cechami wykonania bardziej właściwymi młodszemu z wymienionych okresów. To samo odnosi się do pozostałych ułamków różnych naczyń z tego obiektu. Dlatego jamę 4/58 autor jest skłonny umieścić w ramach V okresu epoki brązu (?) i okresu halsztackiego. To samo odnosi się do jamy 5/58, w której większość form (obie czarki: tabl. IV ryc. 8, 9; fragment dziurkowanego naczynia: tabl. IV ryc. 6) wyraźnie dokumentują podobne ramy chronologiczne. Wreszcie podobnie zaliczyć trzeba tak nieliczny materiał z paleniska 7/58. Jedynym elementem datującym jest tu fragment naczynia wazowatego (tabl. IV ryc. 10). Cechy technologiczne (opracowanie powierzchni), a także niektóre, istniejące i domyślne, typologiczne (kształt brzuśca) pozwalają umieścić go w późnej fazie rozwojowej kultury łużyckiej (V okres epoki brązu i wczesny okres epoki żelaza). Znaleziony wraz z nim fragment talerza, jako forma popołita w różnych okresach i na różnych terenach tej kultury, nie wnosi nic do zagadnienia chronologii wymienionego paleniska. Jednak cechy technologiczne tego talerza zdają się konweniować z przyjętym datowaniem.

Reasumując, wydaje się, że wobec braku podziału stratygraficznego warstwy II/58, możemy ją w całości zaliczyć do kultury łużyckiej V okresu epoki brązu oraz do wczesnego okresu epoki żelaza. Nieliczny, wcześniejszy materiał mógł tu znaleźć się przypadkowo. Tak samo datujemy związane z nią jamy 4/58 i 5/58 oraz palenisko 7/58. Wyjątkiem jest jama 1/58, w której znaleziono wyłącznie materiał z III—IV okresu epoki brązu. Tylko ten obiekt uznać należy — w omawianej części stanowiska — za reprezentanta osadnictwa wczesnołużyckiego. Jest to proporcja przeciwna wynikającej z późniejszych badań innej części stanowiska w Witowie (por. dalej).

Szczególnie zwraca uwagę jedyne znalezisko pochodzące z warstwy IV/53 (tabl. V ryc. 7). Surowcem (głina grupy C L. G a j e w s k i e g o) i cechami technologicznymi (ugniatanie, obtaczanie, gładzenie — choć bez połysku, barwa, wypał) fragment flaszki (?) bardzo kojarzy się z gru-

³² Z. Durczewski, *Grupa...*, o. c., cz. 1, s. 40—43.

³³ Z. Durczewski, o. c., cz. 1, s. 41—42.

pą gładkiej ceramiki siwej okresu rzymskiego znaną z Igołomii³⁵. W całym znanym autorowi materiale z tego stanowiska brak jednak ścisłej analogii typologicznej. Wydaje się, że formę tę trzeba zaliczyć do grupy D (formy różne) L. Gajewskiego, gdzie zajmowałaby ona osobne miejsce (flasze—naczynia flaszowate?). Kształtem i proporcją budowy szyi „kryżą” oraz jej umiejscowieniem okaz z Witowa zdaje się najbardziej zbliżać do niektórych form o cechach prowincjonalno-rzymskich, znanych np. z okresu późnorzymskiego na Morawach³⁶. W takim razie omawiany okaz, stanowiący najprawdopodobniej produkt miejscowy, mógłby być przyczynkiem do zagadnienia wpływów prowincjonalno-rzymskich w Polsce południowej. Wyjaśnienia tej kwestii możemy spodziewać się w rezultacie badań J. Marciniaka w innych miejscach stanowiska (odcinek C)³⁷.

Wreszcie z materiału zebranego luźno wszystkie fragmenty grupy technologicznej I trzeba niewątpliwie wiązać z młodszą epoką kamienia (tworzywo, opracowanie powierzchni, wypał). Znaleźiska te są najwyraźniej odpowiednikami znalezionych w warstwie I/58. Fragmenty kubka i misy niewątpliwie należą do kultury ceramiki promienistej na co wskazuje ich ornament, zachowane elementy kształtu oraz wykonanie. Ułamki innych naczyń (tabl. V ryc. 1. 12), niewątpliwie późnoneolityczne, nie mają cech uzasadniających zaliczenie do określonej kultury.

Luźne materiały grupy technologicznej II należą do kultury łużyckiej. Stanowią „serwis” bardzo zróżnicowany typologicznie (naczynia wazowate, jajowate — 2 typów, czarki, talerz i inne). Datowanie ich pokrywa się z podaną wyżej chronologią warstwy II/58 i związanych z nią obiektów, z tym, że znakomita większość tego materiału przypada na późne etapy rozwoju kultury łużyckiej (V okres epoki brązu i okres halsztacki). Do okazów wcześniejszych (III—IV okres?) możnaby zaliczyć fragment przydenny (tabl. V ryc. 11) oraz niektóre fragmenty i ułamki brzuśca naczyń nieokreślonych typów.

W warunkach stanowiska w Witowie interpretacja stwierdzonych śladów osadniczych napotyka na istotne trudności. Brak odpowiednio pełnych obserwacji rozległych warstw kulturowych. Z tych przyczyn niejasno przedstawia się charakter warstwy I/58 w której podkreślić

³⁴ L. Gajewski, *Badania nad organizacją produkcji pracowni garncarskich w Igołomii*, „Archeologia Polski”, t. 3, 1959, z. 1, s. 107, 145—152.

³⁵ L. Gajewski, o. c., s. 151.

³⁶ R. M. Pernicka, *Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*, Brno 1966, tabl. LII ryc. 11, tabl. LXIII ryc. 5.

³⁷ J. Marciniak, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Witowie, pow. Kazimierza Wielka w 1962 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 16, 1964, s. 327—328

jednak musimy występować o różnych form, właściwych stanowiskom osadowym kultury ceramiki promienistej (naczynia stołowe — kubki, czepaki, misy; naczynia kuchenne — workowate), a także kultury pucharów lejkowatych. Nieznaczną miąższość, rozerwany zasięg i układ tej warstwy pozwalają przypuszczać, że zniszczyło ją młodsze osadnictwo (łużyckie). Inna jest sytuacja w przypadku warstwy II/5°. Związane z nią jamy są niewątpliwie resztkami obiektów mieszkalnych bądź gospodarczych, różnych faz kultury łużyckiej. Jak wskazują cechy konstrukcyjne (kształt, palenisko) i zawartość jamy 1/58, mamy tu zapewne do czynienia z resztką obiektu mieszkalnego, pochodzącego — jak wynika z analizy chronologicznej — z wczesnej fazy rozwojowej kultury łużyckiej. Ciekawy zespół funkcjonalny stanowić mogą zwarte przestrzenie i jednolite chronologicznie jamy 5/58, 6/58 oraz palenisko 7/58. Nie możemy wykluczyć przypuszczenia, iż jest to resztką wielkiej budowli naziemnej. Brak dostrzegalnego podziału stratygraficznego warstwy II/58 nie pozwala nam szerzej wypowiedzieć się na temat wzajemnego stosunku osadnictwa wczesnej i późnej kultury łużyckiej. Fakt wystąpienia w obrębie warstwy II/58 pojedynczych (zmieszanych z materiałem późnołużyckim) skorup z III—IV okresu brązu popierać jednak może nasze przypuszczenie o (częściowym?) zniszczeniu osadnictwa wczesnołużyckiego przez późnołużyckie.

Obie dolne warstwy kulturowe I/58 i II/58 najpewniej zalegają in situ. Natomiast warstwa naturalna III/58 nie może być warstwą powstałą na miejscu. Skład i struktura — zmieszanie z próchnicą i rozmytą warstwą kulturową (?) oraz upad — wskazują na zsuwiskowy charakter tej warstwy. Nie jest to dziwne w warunkach geologicznych stanowiska w Witowie³⁸. Warstwa III/58 zdaje się reprezentować przerwę osadniczą trwającą — w omawianej części stanowiska — do okresu rzymskiego. Jednak zastanawia fakt wystąpienia w jej dnie jam, przecinających warstwę łużycką, a nie posiadających materiału (jama 2/58, 3/58). Być może są one śladami połużyckiego osadnictwa, którego chronologii ani charakteru nie jesteśmy w stanie określić. Możliwe, że jamy te wykopano bezpośrednio przed osunięciem się warstwy III/58 i — wobec zagrożenia — opuszczono, zabierając wszelkie przedmioty ruchome. Wreszcie trudno powiedzieć, czy warstwa rzymska (IV/58) osunęła się z wyższych części wzgórza wraz z warstwą naturalną, czy też osadziła się in situ po osunięciu tejże. Występująca w niej polepa o dużym roz-

³⁸ I. Drzewicka-Kozłowska, *Uwagi wstępne dotyczące geologii i morfologii okolic stanowiska archeologicznego w Witowie, pow. Kazimierza Wielka*, „Sprawozdania z posiedzeń komisji Oddziału PAN w Krakowie”, lipiec—grudzień 1962, s. 377—384; Tamże: dalsza literatura geograficzna oraz geologiczna.

rzucie (profil A—B) może być pozostałością wielkiego paleniska, podobnego do tych, których odkrycie w innych miejscach Witowa zawdzięczamy J. Marciniakowi³⁹.

Stanowisko w Witowie znane jest od dawna w literaturze przedmiotu. Większość informacji jest jednak niekompletna i dotyczy znalezisk luźnych, bądź pochodzących z krótkotrwałych badań ratowniczych. O ile autorowi wiadomo, pierwszą z rich stanowi notatka J. Żurowskiego, który podczas zwiadu terenowego w 1923 r. zauważył w skarpie lessowej profile ziemianek neolitycznych⁴⁰. W 1928 roku odkryto tu skarb złotych monet rzymskich⁴¹. Z kolei S. Nosek informuje o znalezieniu luźno naczynia kultury trzcinieckiej (?)⁴², które potem A. Żaki rozpoznał jako łużyckie i na podstawie analogii trzcinieckich datował na wczesną fazę kultury łużyckiej⁴³. Z 1950 r. pochodzą znaleziska pięciu duli żelaznych oraz informacje o (niebadanych?) neolitycznych ziemiankach i grobach szkieletowych, a także ziemiankach oraz grobach ciałopalnych kultury łużyckiej⁴⁴. Większe badania ratownicze przeprowadzał w 1960 r. S. Zemełka i odkrył jamy oraz grób (?) kultury ceramiki promienistej⁴⁵. Zakrojone na dużą skalę badania systematyczne w kilku miejscach ocalałej jeszcze części stanowiska prowadzi od 1961 r. J. Marciniak. W ich wyniku stwierdzono ślady osadnictwa i znaleziono liczny materiał kultury łużyckiej III—IV okresu epoki brązu (m. in. skarb brązowy) oraz okresu rzymskiego⁴⁶.

Na wartości poznawczej stanowiska w Witowie szczególnie silnie zaciążył fakt systematycznego niszczenia, już od czasu wspomnianej informacji J. Żurowskiego. Największe — i to centralne — jego partie uległy zniszczeniu podczas prac przemysłowych w latach 1955—

³⁹ J. Marciniak, *Sprawozdanie...*, o. c., s. 327—328.

⁴⁰ J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Konserwatora Zabytków Przechistorycznych na okręg zachodnio-małopolski za r. 1923*; „Wiadomości Archeologiczne”, t. 9, s. 334, z. 3—4.

⁴¹ J. Kostrzewski, *Od mezolitu do okresu wędrówek ludów*, „Prehistoria ziem polskich”, Kraków 1939, s. 356.

⁴² S. Nosek, *Zagadnienie prasłowiańszczyzny w świetle prehistorii*, „Światowit”, t. 19, 1948, s. 156, tabl. XXXI ryc. 3.

⁴³ A. Żaki, *Uwagi o osadnictwie...*, o. c., s. 161—163.

⁴⁴ T. Reyman, *Ważne odkrycia w Witowie nad Wisłą*, „Z otchłani wieków”, r. 20, 1951, z. 9—10, s. 179—180.

⁴⁵ S. Zemełka, *Sprawozdanie z prac ratowniczo-badawczych w Witowie, pow. Kazimierza Wielka* (powielone).

⁴⁶ Sprawozdania J. Marciniaka w tomach: 15/1963, 16/1964, 17/1965 „Sprawozdań Archeologicznych”.

1959. Brak wszelkich danych do rekonstrukcji osadniczej tych części stanowiska. Straty są tym większe, że całość dotychczasowych odkryć pozwala domyślać się szczególnej roli Witowa w pradziejach Polski południowej⁴⁷.

W tej sytuacji wyniki relacjonowanych badań autora, wnoszące szkiecowe dane osadnicze dla nieodtworzalnej już części stanowiska, nabierają szczególnego znaczenia. Poszerzają oraz uściślają one także dotychczas znaną jego chronologię (stwierdzenie śladów kultury pucharów lejkowatych, późnej fazy kultury ceramiki promienistej, późnej fazy kultury łużyckiej), wykazują znaczne nasilenie osadnictwa późnołużyckiego oraz uzupełniają zespół znalezisk z okresu rzymskiego.

Na marginesie niniejszego artykułu autor pragnie wyrazić ubolewanie, że z przyczyn od siebie niezależnych nie mógł w 1958 r. przeprowadzić w Witowie dłuższych i szerzej zakrojonych badań terenowych.

BEITRAG ZU DEN SIEDLUNGSPROBLEMEN DES FUNDPLATZES „KAMIENIOŁOM” IN WITÓW, KREIS KAZIMIERZA WIELKA

Inhaltsangabe

Im Jahre 1958 unternahm der Verfasser kurze Rettungsforschungen auf dem Fundplatz Kamieniołom in Witów, Kreis Kazimierza Wielka.

Es wurde das Auftreten von drei Kulturschichten festgestellt, welche voneinander durch eine Naturschicht separiert waren (Taf. II). Die Schicht I/58 enthielt Fundgegenstände, die zu der Trichterbecherkultur (Taf. III Bild 1, 5) und zur späten Phase der radialverzierten Keramikultur (Taf. III Bild 2—4) gehörten. Die Schicht II/58 (Taf. III Bild 6—12) nebst den hier auftretenden Gruben 4/58 (Taf. IV Bild 5), 5/58 (Taf. IV Bild 6—9) und dem Feuerraum 7/58 (Taf. IV Bild 10—11) repräsentieren hauptsächlich die spätlausitzische Siedlung der V. Periode der Bronzezeit und der frühen Periode der Eisenzeit. Innerhalb dieser Schicht kann nur die Grube 1/58 (Taf. IV Bild 1—4) zu der Lausitzerkultur der III—IV Periode der Bronzezeit angerechnet werden. Die Schicht III/58 ist eine Naturschicht, welche höchstwahrscheinlich beim Hinunterrutschen die Gruben 2/58 und 3/58 (Taf. II Bild 1), deren Chronologie infolge Beweismaterialmangel nicht festgestellt werden kann, verschüttet hat. Die letzte Schicht — IV/58 (Bild 7) knüpft an die provinzial-römische (?) Keramik an. Ausserdem wurde ein in chronologischer Hinsicht analogisches (vorwiegend spätlausitzisches) Material lose gefunden (Taf. V).

Die obigen Ergebnisse der Untersuchungen in Witowo im Jahre 1958 haben eine wichtige Interpretationsbedeutung angesichts der vollständigen Vernichtung dieser Teile des Fundortes in den folgenden Jahren.

⁴⁷ J. Marciniak, *Stanowisko w Witowie nad Wisłą w świetle badań archeologicznych*; „Sprawozdania z posiedzeń Oddziału PAN w Krakowie, lipiec—grudzień 1962, s. 376.